Wszystko jest możliwe. AfD idzie po władzę w Saksonii-Anhalt

Datum	28.8.2026
Subjekt	Ośrodek Studiów Wschodnich
Autor	Kamil Frymark
Region	Polen
Kategorie	Politik, Staatsverwaltung und Selbstverwaltung, Sicherheit

Zaplanowane na 6 września wybory w Saksonii-Anhalt mają kluczowe znaczenie dla systemu politycznego Niemiec. Po raz pierwszy w historii RFN Alternatywa dla Niemiec (AfD) ma realną szansę na zdobycie władzy w jednym z landów. Ewentualne powołanie rządu pod wodzą AfD pozwoliłoby partii zrealizować część szeroko zakrojonego programu, obsadzić landową administrację i rozbudować instytucjonalne zaplecze przed wyborami do Bundestagu w 2029 r. Partia prowadzi w sondażach zarówno na poziomie federalnym (ok. 30%), jak i – z ponad czterdziestoprocentowym poparciem – w Saksonii-Anhalt, przyciągając wyborców ze wszystkich grup społecznych, zawodowych i wiekowych. [1] Zob. K. Frymark, Za zielono, za szybko, za drogo. Wzrost popularności AfD w Niemczech, „Komentarze OSW", nr 518, 20.06.2023, osw.waw.pl. [2] Ulrich Siegmund ma 433 tys. obserwujących na Facebooku, 524 tys. na Instagramie, 763,7 tys. na TikToku i 145 tys. subskrybentów na YouTubie, podczas gdy urzędującego premiera Svena Schulze z CDU obserwuje zaledwie 5,6 tys. osób na Facebooku i 11,1 tys. na Instagramie. Co więcej, polityk nie prowadzi porównywalnych kont na TikToku i YouTubie. [3] AfD od początku swojej działalności podkreśla znaczenie tożsamości wschodnioniemieckiej. Zob. K. Frymark, Alternatywa dla wschodnich Niemiec. Saksonia i Brandenburgia przed wyborami landowymi, „Komentarze OSW", nr 307, 28.08.2019, osw.waw.pl. [4] Volkspartei (partia masowa), Leksykon Niemiecki, OSW, , osw.waw.pl oraz K. Frymark, Lęk przed zmianą. Społeczne koszty Zeitenwende, [w:] A. Kwiatkowska (red.), W poszukiwaniu straconego czasu. Niemcy w erze Zeitenwende, OSW, Warszawa 2023, osw.waw.pl. [5] Między 1990 a 2024 r. liczba ludności landów wschodnich bez Berlina zmalała o 16%, z ok. 15 do 12,4 mln. W Saksonii-Anhalt spadek był największy i wyniósł 26%. W tym samym czasie liczba mieszkańców na zachodzie RFN wrosła o 10%. Zob. K. Frymark, Republika seniorów. Wyzwania demograficzne Niemiec, „Komentarze OSW", nr 663, 25.04.2025, osw.waw.pl. [6] Na poziomie federalnym AfD pozostaje tzw. przypadkiem podejrzenia (Verdachtsfall). 26 lutego 2026 r. Sąd Administracyjny w Kolonii tymczasowo zakazał BfV klasyfikowania, traktowania i obserwowania partii jako potwierdzonego ugrupowania skrajnie prawicowego (gesichert rechtsextremistische Bestrebung) do czasu rozstrzygnięcia sprawy głównej. [7] A. Geisler, F. Hillebrand, P. Maxwill, „Rechts, extrem, freundlich", „Der Spiegel", nr 34, 14.08.2026; Senatsverwaltung für Inneres Berlin, Verfassungsschutzbericht 2005, Berlin 2006, s. 233, pardok.parlament-berlin.de [8] Szerzej o poglądach i sylwetce B. Höckego zob. A. Kwiatkowska, M. Cichocki, Jakie będą Niemcy pod władzą AfD?, Niemcy w ruinie?, 25.06.2026, youtube.com oraz K. Frymark, A. Kwiatkowska, AfD w marszu po władzę? Partia po ważnym zjeździe, podcast Ośrodka Studiów Wschodnich, 6.07.2026, youtube.com [9] Wniosek klubu parlamentarnego AfD, Uznanie państwa, demokracji i niemieckiej kultury jako warunek państwowego finansowania kultury, Druk nr 8/7118, Landtag Saksonii-Anhalt, 16.06.2026, landtag.sachsen-anhalt.de. [10] N. Giwerzew, F. Adler, Der Mann, der die «patriotische Wende» einleiten will: zu Besuch beim AfD-Vordenker Hans-Thomas Tillschneider, Neue Zürcher Zeitung, 17.08.2026, nzz.ch. [11] AfD jest partią silnie

zróżnicowaną regionalnie. Trzy największe zachodnie struktury z Nadrenii Północnej-Westfalii, Bawarii i Badenii-Wirtembergii skupiają ok. 43% członków ugrupowania, podczas gdy pięć landów wschodnich – ok. 24%. Paradoksalnie mimo mniejszej liczby członków działacze ze wschodnich landów odgrywają nieproporcjonalnie dużą rolę w całej partii, m.in. dzięki najwyższym wynikom wyborczym, silniejszemu zakorzenieniu społecznemu oraz większemu wpływowi na kierunek programowy AfD. Zob. O. Niedermayer, Parteimitglieder in Deutschland: Version 2025, Berlin 2025, fu-berlin.de. [12] Termin „Nowa Prawica" odnosi się do nurtu intelektualno-politycznego, którego przedstawiciele koncentrują się na długofalowej zmianie debaty publicznej i kultury politycznej. Do jego charakterystycznych elementów zalicza się odwołania do idei tzw. rewolucji konserwatywnej okresu Republiki Weimarskiej, krytykę liberalnego uniwersalizmu, nacisk na tożsamość narodową i etnokulturowe rozumienie wspólnoty. Zob. B. Fischer, Was die Neue Rechte ist – und was nicht, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2019, bpb.de. [13] Das Land zuerst. Regierungsprogramm der AfD Sachsen-Anhalt zur Landtagswahl 2026, Magdeburg 2026, afd-lsa.de. [14] F. Klemenz, Strategie und Personal: Wie sich die AfD aufs Regieren vorbereitet, Table Media, 29.06.2026, table.media.de. [15] Zob. K. Frymark, Próba generalna: strategie powstrzymywania AfD, „Komentarze OSW", nr 598, 27.05.2024, osw.waw.pl. [16] Wniosek frakcji CDU, Die Linke, SPD, FDP i Zielonych: Projekt ustawy o reformie parlamentu 2026, Druk nr 8/6871, Landtag Saksonii-Anhalt, 20.04.2026, landtag.sachsen-anhalt.de. [17] W latach 2019–2024 w pięciu wschodnich landach odnotowano kilkaset przypadków współpracy z AfD przy uchwałach lokalnych, a najwięcej miało miejsce w Saksonii-Anhalt (27%). Zob. W. Schroeder, D. Ziblatt, F. Bochert, Brandmauer – is still alive! Empirische Ergebnisse zur Unterstützung der AfD in den ostdeutschen Kommunen durch etablierte Parteien (2019–2024), Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, wrzesień 2024, s. 13–15, wzb.eu. [18] Mecklenburg-VorpommernTREND Juli 2026, Infratest dimap, lipiec 2026, infratest-dimap.de. [19] Zastosowany w 2025 r. wobec polityków AfD art. 53 ust. 3 ordynacji gminnej Nadrenii-Palatynatu (Gemeindeordnung Rheinland-Pfalz) stanowi, że kandydat musi „gwarantować, że w każdym czasie będzie występował na rzecz wolnościowego demokratycznego porządku podstawowego w rozumieniu Ustawy Zasadniczej". Zob. Ausschluss von AfD-Kandidaten im Spannungsverhältnis zwischen Wahlrecht und Verfassungstreue, Wissenschaftlicher Dienst des Landtags Rheinland-Pfalz, 18.09.2025, landtag-rlp.de. [20] R. Breyton, U. Exner, „Was hier passiert, ist ein Entzug des passiven Wahlrechts durch die Hintertür", Die Welt, 22.07.2026, welt.de. [21] Voraussetzungen und Grenzen von Bundeszwang und Bundesintervention, WD 3 – 3000 – 101/25, Wissenschaftliche Dienste des Deutschen Bundestages, Berlin, 13.01.2026, bundestag.de. [22] K. Frymark, A. Kozaczyńska, Czekając na reformy. Przyszłość niemieckiego państwa socjalnego, „Komentarze OSW", nr 737, 15.06.2026, osw.waw.pl.

Za sukces AfD odpowiadają przede wszystkim jej trwałe lokalne zakorzenienie, odwoływanie się do wschodnioniemieckiej tożsamości oraz bardzo skuteczna komunikacja w internecie. Dochodzi do tego przekonanie coraz większej grupy wyborców o szczególnych kompetencjach politycznych i gospodarczych AfD i jednoczesne rozczarowanie polityką rządu federalnego i partii wchodzących w jego skład. Gabinet kanclerza Friedricha Merza oceniany jest pozytywnie przez jedynie 13% badanych. Siła AfD na wschodzie Niemiec dowodzi zarazem fiaska strategii izolacji tej partii przez pozostałe ugrupowania i media, a próby jej separowania będą coraz trudniejsze. De facto każdy scenariusz powyborczy w Saksonii-Anhalt – zarówno utworzenia pierwszego samodzielnego rządu AfD, jak i budowania mniejszościowej koalicji wokół CDU – wzmacnia AfD przed kolejnymi wyborami do Bundestagu.

AfD partią dla wszystkich

Wrześniowe wybory do parlamentów trzech krajów związkowych na wschodzie Niemiec to najważniejsze wydarzenie polityczne w RFN w 2026 r. Kampania w Saksonii-Anhalt oraz Meklemburgii-Pomorzu Przednim (MVP, wybory 20 września) jest zdominowana przez kwestie polityki migracyjnej, dostępności usług publicznych na obszarach wiejskich oraz pogarszającej się sytuacji gospodarczej. W Berlinie (wybory również 20 września) debata przedwyborcza toczy się wokół kwestii dostępności mieszkań, bezpieczeństwa wewnętrznego oraz warunków ekonomicznych.

Cechą wspólną nastrojów społecznych w tych krajach związkowych jest niezadowolenie z rządów lokalnych i federalnego oraz przekonanie największej części wyborców o wysokich kompetencjach AfD do rządzenia. Ugrupowanie jest postrzegane jako proponujące lepsze rozwiązania niż pozostałe partie w takich kwestiach jak polityka migracyjna, energetyczna i klimatyczna oraz zagraniczna (szczególnie istotne dla mieszkańców na wschodzie kraju jest oczekiwane polepszenie relacji z Rosją)[1]. Politycy AfD dominują przy tym w mediach społecznościowych, dzięki czemu docierają również do najmłodszych wyborców[2]. W żadnym z landów członkowie koalicji rządzącej CDU/CSU–SPD pod wodzą Merza nie biorą znaczącego udziału w kampanii; w regionach są postrzegani jako odpowiedzialni za fatalne nastroje wyborców.

W Saksonii-Anhalt – niewielkim, dwumilionowym i słabo zurbanizowanym landzie bez prężnych ośrodków przemysłowych i akademickich – najlepiej widać, jakie czynniki decydują o skuteczności kampanii wyborczej AfD na wschodzie Niemiec. Źródłem sukcesu tej partii jest długotrwałe lokalne zakorzenienie jej działaczy oraz podkreślanie wartości wschodnioniemieckiej tożsamości[3]. AfD to w regionie partia masowa, której oferta programowa jest skierowana do wszystkich grup społecznych, wiekowych i zawodowych[4], a jej członkami są często osoby wykonujące zawody zaufania publicznego. Zarazem brak charyzmatycznych przywódców w pozostałych ugrupowaniach, wieloletnie unikanie przez liderów tych partii wizyt w mniejszych ośrodkach oraz słabość struktur powodują systematyczny odpływ wyborców. Nakłada się na to pogarszający się dostęp do usług publicznych potęgowany przez kryzys demograficzny[5].

W tych warunkach główne hasło wyborcze AfD „Wszystko jest możliwe” podkreśla gotowość tej partii do przejęcia władzy i utworzenia przez nią pierwszych samodzielnych rządów landowych. Aby ten scenariusz mógł się ziścić, ugrupowanie musiałoby zdobyć powyżej 45% głosów, a jego działacze dowodzą, że tylko taki wynik pozwoli na realizację szeroko zakrojonego i ambitnego programu wyborczego (zob. Aneks i podrozdział *Saksonia-Anhalt: modelowe rozwiązania dla Niemiec*).

Sprzedawca i architekt: podział ról w kampanii

Sukces AfD w Saksonii-Anhalt nie byłby możliwy bez charyzmatycznego, 35-letniego, lidera ugrupowania w landzie – **Ulricha Siegmunda**. Jest on współprzewodniczącym klubu parlamentarnego AfD w landtagu i zdobywa polityczne punkty jako reprezentant społeczności lokalnej. W opinii wielu wyborców, dzięki pogodnemu usposobieniu i sprawności komunikacyjnej bardziej przypomina perfekcyjnego sprzedawcę niż **przywódcę ugrupowania obserwowanego przez landowy** Urząd Ochrony Konstytucji (LfV), klasyfikujący AfD jako ugrupowanie skrajnie prawicowe, prowadzące działalność wymierzoną w demokratyczny porządek **konstytucyjny (***gesichert rechtsextremistische Bestrebung*[6]). **Siegmund** rozpoczął karierę, angażując się w politykę samorządową z ramienia CDU, a do AfD przystąpił na fali sprzeciwu wobec ratowania przez Berlin zadłużonych państw w kryzysie strefy euro w 2014 r.

Siegmund mobilizuje przede wszystkim niezdecydowanych oraz młodszych wyborców, zarazem nie zniechęcając innych. Jego przekaz jest zazwyczaj pozytywny, skoncentrowany na ogólnych sformułowaniach („Chcemy bezpiecznych, wolnych Niemiec, takich jak kiedyś”), bez jednoznacznych deklaracji. **Jednym z najbardziej rozpoznawalnych elementów jego obecnej kampanii stały się cykliczne i popularne przejazdy miłośników kultowych motorów marki Simson z czasów**

NRD, łączone z manifestacjami poparcia dla AfD.

W przypadku uzyskania bezwzględnej większości to właśnie Siegmund może zostać premierem landu. Jednak ze względu na jego brak doświadczenia kluczowe będą osoby z najbliższego otoczenia, mające największy wpływ na jego działania. Należą do nich **Patrick Harr**, rzecznik prasowy frakcji AfD uchodzący za prawą rękę lidera oraz **Laurens Nothdurft**, radca prawny frakcji i osobisty adwokat Siegmunda. Obaj byli we władzach zakazanej w 2009 r. neonazistowskiej i postulującej rewizję granic RFN organizacji Heimattreue Deutsche Jugend (HDJ)[7].

Kluczową rolę w kampanii odgrywa **Hans-Thomas Tillschneider,** twórca programu wyborczego partii, uchodzący za jednego z czołowych ideologów AfD. Urodził się w Rumunii, a wychował w Badenii-Wirtembergii (na wschodzie Niemiec mieszka dopiero od 2020 r.). Uzyskał doktorat i habilitację z islamistyki. Polityk w klubie parlamentarnym w Saksonii-Anhalt odpowiada za kwestie edukacji i kultury oraz jest **wiceprzewodniczącym struktur partyjnych w landzie**. Należy do radykalnego skrzydła AfD, skupionego wokół Björna Höckego, przewodniczącego partii w Turyngii[8].

W spekulacjach dotyczących składu przyszłego gabinetu Tillschneider w**ymieniany jest jako szef połączonego resortu obejmującego dziedziny kluczowe dla planowanej przez AfD zmiany polityki tożsamościowej.** Jest on m.in. autorem forsowanego w lokalnym programie partii postulatu uzależnienia publicznego finansowania sztuki i kultury od złożenia deklaracji przywiązania do „państwa, demokracji i kultury niemieckiej”[9]**.**

Tillschneider nie kryje fascynacji Prusami[10]. Jest jednym z najbardziej prorosyjskich polityków AfD. **We wrześniu 2022 r., a więc pół roku po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji na Ukrainę, odwiedził Rosję, a tylko wskutek presji władz partii zrezygnował z wizyty w** okupowanym Donbasie. W swoich felietonach w moskiewskim dzienniku „Wiedomosti” chwalił Putina za zapewnienie Rosji stabilności.

Scenariusze powyborcze

Jeśli AfD uzyska bezwzględną większość mandatów w landtagu, utworzenie pierwszego w RFN rządu krajowego przez tę partię, na czele z Siegmundem, powinno przebiec stosunkowo sprawnie. Kandydatów na premiera mogą zgłaszać wszystkie kluby parlamentarne. Bez bezwzględnej większości AfD musiałaby poszukać poparcia poza własnym klubem parlamentarnym. Dotychczas wyłącznie BSW (ugrupowanie Sahry Wagenknecht) wysyłało sygnały o możliwej współpracy, przy czym nie w ramach klasycznej koalicji, lecz poparcia dla rządu mniejszościowego AfD.

Innym realnym scenariuszem jest pozostanie u władzy premiera z CDU w ramach rządu mniejszościowego. Podobne warianty funkcjonują w Saksonii (rząd mniejszościowy CDU–SPD) oraz w Turyngii (CDU–SPD–BSW) – w obu przypadkach z poparciem Die Linke. Formalnemu zawiązaniu koalicji CDU–Die Linke zapobiega wewnętrzna regulacja chadecji z 2018 r. zabraniająca współpracy zarówno z Die Linke, jak i AfD.

Przy braku bezwzględnej większości dla AfD można się spodziewać przeciągania procesu oddania władzy przez urzędującego premiera landu Svena Schulze (CDU). Taką możliwość stwarza konstytucja landu po reformie z 2020 r., gdyż nie określa ona terminu powołania nowego rządu. Zniesienie obowiązku zaprzysiężenia gabinetu w ciągu 14 dni od momentu zwołania nowego landtagu było elementem przygotowań na ewentualne objęcie władzy przez AfD (więcej o tego typu zmianach poniżej).

Saksonia-Anhalt: modelowe rozwiązania dla Niemiec

Wpływ struktur AfD w Saksonii-Anhalt na całą partię jest znacznie większy, niż mogłoby to wynikać wyłącznie z liczby ok. 3,5 tys. członków ugrupowania (wzrost o 35% r/r) na 73 tys. w całych Niemczech. Ich znaczenie wynika przede wszystkim z najwyższego spośród wszystkich landów w RFN poparcia dla AfD oraz realnej perspektywy objęcia przez nią władzy[11]. Zarazem struktury AfD w Saksonii-Anhalt uchodzą za jedne z najbardziej ideologicznie skrajnych, zdominowane przez środowisko dawnej Flügel – formalnie rozwiązanej w 2020 r. frakcji skupiającej partyjnych radykałów.

Co więcej, w Saksonii-Anhalt mieści się jeden z najważniejszych ośrodków intelektualnych tzw. Nowej Prawicy (*Neue Rechte)*[12]. W miejscowości Schnellroda swoją siedzibę ma wydawnictwo Antaios kierowane przez Götza Kubitscheka, jednego z najważniejszych przedstawicieli tego środowiska. Oficyna stanowi ważne ideowe zaplecze radykalnego skrzydła AfD. Stąd tak duże znaczenie lokalnego programu wyborczego, który na tle pozostałych propozycji z Berlina i Meklemburgii-Pomorza Przedniego ma najdalej idące ambicje przebudowy obecnego systemu w całych Niemczech. Partia zakłada, że skuteczne wdrożenie części tych rozwiązań w Saksonii-Anhalt mogłoby stworzyć precedens i ułatwić ich późniejsze zastosowanie w innych landach lub na poziomie federalnym.

Wizja partii zawiera trzy zasadnicze filary: tożsamościowy, dotyczący bezpieczeństwa wewnętrznego oraz reform instytucjonalnych[13]. Na dalszych miejscach jest profil gospodarczy i społeczny partii (zob. Aneks). Znaczna części postulatów dotyczy ustawodawstwa federalnego, a w niektórych wypadkach również unijnego, co uniemożliwia ich szybką realizację. Zarazem AfD podkreśla – w ramach zarządzania oczekiwaniami – że dla urzeczywistnienia wielu punktów konieczne jest utrzymywanie władzy przez więcej niż jedną kadencję, a sam program jest przyszłościową wizją rozwoju landu.

Najważniejszym elementem programu jest katalog reform w mediach publicznych, edukacji i kulturze. Działania w tych obszarach można wdrożyć stosunkowo szybko bez generowania znaczących kosztów dla budżetu. Są one również istotne dla dużej części elektoratu partii. AfD postuluje m.in. zerwanie umów dotyczących finansowania mediów publicznych, segregację w szkołach na klasy uchodźców i uczniów niemieckich czy nacisk, by w kulturze i edukacji ukazywać pozytywną rolę Prus.

W sferze bezpieczeństwa wewnętrznego partia opowiada się za radykalnym zaostrzeniem polityki migracyjnej. Zmiany miałyby oznaczać m.in. ofensywę deportacyjną, likwidację kursów integracyjnych dla uchodźców, zwiększenie liczby miejsc w ośrodkach dla osób skierowanych do deportacji, inicjatywę w Bundesracie dotyczącą utrzymania i wzmocnienia kontroli granicznych. Zaostrzenie polityki migracyjnej dotyczyłoby również Ukraińców mieszkających w Niemczech. AfD dąży do ograniczenia świadczeń przyznawanych tej grupie oraz wskazuje, że na Ukrainie istnieją „duże obszary bezpieczne", gdzie uchodźcy powinni wracać. Zarazem partia chciałaby przywrócenia nauki języka rosyjskiego w szkołach, a także wznowienia regularnych wymian uczniowskich z rosyjskimi placówkami edukacyjnymi.

Program przewiduje także przebudowę instytucji landowych, wskazując, że dotychczasowe działania części z nich są upolitycznione i wymierzone przeciwko AfD. Stąd do postulatów partii należą m.in. likwidacja landowego Urzędu Ochrony Konstytucji (LfV), ograniczenie głosowania korespondencyjnego, wzmocnienie demokracji bezpośredniej (petycje online i wystąpienia mieszkańców w landtagu). W sądownictwie AfD postuluje powołanie komisji wyboru sędziów z większościowym udziałem judykatury (zamiast ministerstwa jak obecnie), nowelizację kodeksu karnego i zniesienie penalizacji niektórych wypowiedzi, obniżenie wieku odpowiedzialności karnej. Program nie zapowiada natomiast zmiany składu Landowego Trybunału Konstytucyjnego ani usuwania urzędujących sędziów.

Kuźnia kadr

W strategii AfD równie ważne jak program są kwestie kadr, których dotychczas partii brakowało. Przygotowując się do zwycięstwa w wyborach, ugrupowanie powołało Akademię Czarno-Czerwono-Złotą (od kolorów niemieckiej flagi; działa od kwietnia 2025 r.) z siedzibą w Berlinie. Jej słuchacze uczą się m.in. zarządzania w administracji publicznej, przygotowywania tekstów wystąpień, utrzymywania kontaktów z mediami czy tworzenia budżetów jednostek samorządu. Absolwenci mają w przyszłości objąć najważniejsze stanowiska w administracji. Z wewnątrzpartyjnych wyliczeń wynika, że do sprawnego przejęcia władzy w Saksonii-Anhalt potrzeba ok. 150 zaufanych urzędników[14].

Poza Akademią strategią przyszłego rządzenia zajmuje się centrala federalna AfD. W ramach grupy „Regierungsbeteiligung" prawnicy partii analizują potencjalne przeszkody legislacyjne w realizacji jej planów, dotyczące m.in. polityki migracyjnej. Rozważane są również scenariusze konfliktów z administracją federalną i innymi landami, m.in. dotyczące współpracy służb i wymiany informacji. Pomocą w przygotowaniach konkretnych rozwiązań służy również austriacka FPÖ (Freiheitliche Partei Österreichs – Wolnościowa Partia Austrii). W styczniu br. delegacja AfD pod wodzą Siegmunda spotkała się w Salzburgu z przedstawicielami tej partii. Tematem rozmów były doświadczenia związane ze sprawowaniem władzy, negocjacjami koalicyjnymi, wyszkoleniem kadr i realizacją programu w przypadku oporu ze strony administracji. Doświadczenia FPÖ, ugrupowania o podobnym do AfD profilu ideologicznym, odgrywają w przygotowaniach szczególną rolę; jako jedna z niewielu europejskich partii tego nurtu FPÖ ma doświadczenie rządzenia m.in. na poziomie federalnym Austrii w latach 2000–2003 oraz 2017–2019.

Delegalizacja *light* zamiast kordonu sanitarnego

Realna perspektywa objęcia władzy przez AfD ponownie ożywiła debatę o delegalizacji partii na szczeblu federalnym. Stanowisko polityków w sprawie zakazu funkcjonowania ugrupowania jest zróżnicowane i przebiega w poprzek linii partyjnych; jest mało prawdopodobne, by w najbliższym czasie doszło do delegalizacji[15]. Stąd dotychczasowe koncepcje powstrzymywania AfD koncentrowały się na dwóch innych strategiach. Pierwsza polegała na ograniczaniu możliwości instytucjonalnego i politycznego funkcjonowania partii. Druga skupiała się na wzmacnianiu odporności instytucji państwa na wypadek przejęcia przez AfD władzy na poziomie landowym.

Modelowym przykładem są zmiany przyjęte przez landtag Saksonii-Anhalt w Magdeburgu w kwietniu 2026 r.[16] Pakiet tzw. reformy parlamentarnej (*Parlamentsreform 2026*) obejmował zmianę konstytucji landowej, regulaminu landtagu oraz kilku ustaw. Wzmocniono niezależność Landowego Trybunału Konstytucyjnego, m.in. poprzez konstytucyjne zabezpieczenie (dotychczas regulowała to ustawa) zasad wyboru sędziów. Zmieniono również procedurę wyboru przewodniczącego landtagu – w przypadku braku większości dla kandydata największej frakcji możliwość zgłaszania kandydatów uzyskały także pozostałe ugrupowania. Ponadto pakiet zagwarantował ustawowo dalsze funkcjonowanie Krajowej Centrali Edukacji Politycznej (*Landeszentrale für politische Bildung*) oraz ograniczył możliwość samodzielnego wypowiadania przez rząd umów międzyzwiązkowych, w tym dotyczących mediów publicznych. Podobne działania podejmują także inne instytucje publiczne oraz organizacje społeczne i edukacyjne.

Politycznie najskuteczniejszym instrumentem niedopuszczenia AfD do władzy miała być koncepcja kordonu sanitarnego (*Brandmauer*), zakładająca wykluczenie jakiejkolwiek formalnej współpracy innych partii z AfD. Strategia ta nie zahamowała wzrostu poparcia dla ugrupowania, zwłaszcza we wschodnich Niemczech. W 2023 r. Robert Sesselmann został pierwszym starostą z ramienia AfD w powiecie Sonneberg w Turyngii, a Hannes Loth pierwszym burmistrzem miasta z tej partii w Raguhn-Jeßnitz w Saksonii-Anhalt. Pomimo formalnych zakazów (w CDU od 2018 r.) i nieformalnych

nacisków polityków z Berlina w wielu przypadkach dochodzi do współpracy AfD z pozostałymi partiami[17]. Krytycy koncepcji kordonu sanitarnego wskazują na jego początkowe rozszczelnienie i dopuszczanie współpracy zwłaszcza na niższych szczeblach politycznych. Z drugiej strony takie argumenty oraz sama idea *Brandmauer* spotykają się z niezrozumieniem wśród dużej części społeczeństwa (ok. 60% wszystkich badanych w Meklemburgii-Pomorzu Przednim dopuszcza współpracę z AfD)[18] i de facto działają na korzyść AfD.

Z powodu fiaska koncepcji *Brandmauer* coraz częściej wykorzystywanym sposobem jest niedopuszczanie polityków AfD do wyborów egzekutywy urzędów w elekcjach samorządowych. Zgody na udział danego kandydata udziela lokalna komisja wyborcza (kieruje nią zazwyczaj burmistrz), która sprawdza, czy „daje on gwarancję lojalności wobec wolnościowego demokratycznego porządku podstawowego"[19]. Od 2025 r. dotyczyło to kilkorga osób (m.in. w Nadrenii-Palatynacie, Nadrenii-Północnej Westfalii oraz w Dolnej Saksonii). Wcześniej ten instrument wykorzystywano przeciwko kilkunastu politykom neonazistowskiej NPD. Sądy utrzymywały wykluczenia NPD, natomiast w sprawach AfD część postępowań nadal trwa. Krytycy tego narzędzia wskazują, że rozszerzenie jej stosowania może przerodzić się w quasizakaz działalności wyborczej legalnej partii, zwłaszcza że pełna kontrola sądowa następuje dopiero wiele miesięcy po wyborach[20].

Granice federalizmu

Udział AfD we władzy wymusiłby wypracowanie nowych form współpracy między instytucjami federalnymi a landami oraz samymi krajami związkowymi, które dotychczas podejmowały znaczną część decyzji na zasadzie konsensusu. W dyskutowanych obecnie scenariuszach rozważa się nawet tak daleko idące koncepcje jak możliwość ograniczenia części transferów finansowych do landów rządzonych przez AfD (ze środków *Finanzkraftausgleich* – niemieckiego odpowiednika „janosikowego" – Saksonia-Anhalt finansuje jedną piątą swojego budżetu) czy obniżenie progu wyborczego do 3%, co rozdrobniłoby scenę polityczną RFN, ale utrudniło budowanie samodzielnej większości przez AfD.

Teoretyczną możliwość ingerencji federacji w działalność landu daje Ustawa Zasadnicza RFN i jej art. 37 (*Bundeszwang*). Pozwala on federacji – za zgodą większości Bundesratu – na wymuszenie na landzie wykonania obowiązków wynikających z prawa federalnego. Możliwe środki obejmują instrukcje, wykonanie zastępcze, ustanowienie komisarza federalnego, a w skrajnym przypadku czasowe przejęcie określonych kompetencji; nie mogą one jednak prowadzić do rozwiązania landtagu lub odwołania rządu.

Bardziej bezpośrednim instrumentem jest przewidziana w art. 91 ust. 2 Ustawy Zasadniczej tzw. interwencja federalna, która zakłada, że w przypadku konkretnego zagrożenia dla istnienia państwa lub wolnościowego demokratycznego porządku ustrojowego rząd federalny może – jeżeli władze landu nie są gotowe albo zdolne do działania – bez ich zgody i bez uprzedniej akceptacji Bundesratu podporządkować swoim poleceniom Policję Landową oraz użyć Policji Federalnej. Decyzję musi podjąć kolegialnie rząd federalny. Bundesrat może w każdej chwili większością głosów zobowiązać rząd federalny do zakończenia interwencji[21]. Podobnie jak w przypadku art. 91. ust. 2 przepis nie został dotychczas zastosowany, a jego wdrożenie wydaje się obecnie nieprawdopodobne.

Każdy scenariusz wzmacnia AfD

Rządy AfD w Saksonii-Anhalt wzmocniłyby już obecnie silną w RFN polaryzację społeczną. Niewykluczone byłyby masowe ogólnoniemieckie protesty, a nawet rozruchy. Jednocześnie, jeżeli rządy AfD zostałyby przez znaczną część wyborców ocenione pozytywnie, mogłoby to prowadzić do kolejnych zwycięstw partii – zwłaszcza na wschodzie Niemiec. W konsekwencji utrwaliłoby to podział

na de facto dwa systemy polityczne na wschodzie i zachodzie kraju, a z czasem mogłoby wpływać także na decyzje dotyczące osiedlania się, zatrudnienia i inwestycji w obu częściach RFN (np. emigrację z landów rządzonych przez AfD do zachodnich, kierowanych przez chadecję, SPD czy Zielonych).

W polityce federalnej triumf AfD w Saksonii-Anhalt zwiększyłby presję na koalicję CDU/CSU–SPD. Już obecnie priorytetem Merza jest jej utrzymanie i **przetrwanie** do wyborów w 2029 r. Aby to osiągnąć, będzie on dążył do szybkiego **wdrożenia reform społecznych i gospodarczych**, licząc na poprawę sytuacji ekonomicznej[22]. **Pozwoliłoby to wyciszyć wewnętrzne zatargi zarówno pomiędzy koalicjantami, jak i w samych partiach.**

Spór o to, co jest **dla CDU większym złem – współpraca z Die Linke czy z AfD – będzie stawał się coraz poważniejszym konfliktem w całej chadecji.** Paradoksalnie dla CDU dużym problemem byłaby wygrana AfD na tyle niska, że to chadecja musiałaby współpracować z **Die Linke** przy budowaniu rządu mniejszościowego. Wzmocniłoby to argumenty AfD o utracie konserwatywnego profilu przez chadeków i kurczowym trzymaniu się władzy, nawet za cenę omijania własnych zakazów współpracy z obozem lewicowym. **Zarazem AfD wzmocniłaby swój przekaz, że tylko ona** gwarantuje realizację konserwatywnej **polityki, a głosując na CDU, dopuszcza się do władzy lewicę**. Przed kolejnymi wyborami federalnymi to na tej narracji skupiałaby się kampania ugrupowania i mogłoby ono uniknąć konieczności **rozliczenia się z rządzenia landem.** Biorąc pod uwagę brak wystarczającej liczby **doświadczonych kadr oraz trudną sytuację finansową kraju związkowego,** uchylenie się od takiej oceny byłoby dla AfD korzystne.

Konsekwencje ewentualnego sukcesu AfD w Saksonii-Anhalt wykraczają poza RFN. Dla partnerów Niemiec oznaczałby on, że państwo stanie się jeszcze bardziej wsobne, skoncentrowane na własnych problemach. Zarazem można założyć, że rządzony przez AfD land starałby się prowadzić ożywioną aktywność zagraniczną, np. rozwijając kontakty z Rosją. Może to komplikować koordynację niemieckiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, a także realizację części logistycznych przedsięwzięć NATO – **leżąca w centrum Niemiec Saksonia-Anhalt jest pod tym względem kluczowa** – oraz wymianę informacji wywiadowczych.

[1] Zob. K. Frymark, *Za zielono, za szybko, za drogo. Wzrost popularności AfD w Niemczech*, „Komentarze OSW", nr 518, 20.06.2023, osw.waw.pl.

[2] Ulrich Siegmund ma 433 tys. obserwujących na Facebooku, 524 tys. na Instagramie, 763,7 tys. na TikToku i 145 tys. subskrybentów na YouTubie, podczas gdy urzędującego premiera Svena Schulze z CDU obserwuje zaledwie 5,6 tys. osób na Facebooku i 11,1 tys. na Instagramie. Co więcej, polityk nie prowadzi porównywalnych kont na TikToku i YouTubie.

[3] AfD od początku swojej działalności podkreśla znaczenie tożsamości wschodnioniemieckiej. Zob. K. Frymark, *Alternatywa dla wschodnich Niemiec. Saksonia i Brandenburgia przed wyborami landowymi*, „Komentarze OSW", nr 307, 28.08.2019, osw.waw.pl.

[4] *Volkspartei (partia masowa)*, Leksykon Niemiecki, OSW, , osw.waw.pl oraz K. Frymark, *Lęk przed zmianą. Społeczne koszty Zeitenwende*, [w:] A. Kwiatkowska (red.), *W poszukiwaniu straconego czasu. Niemcy w erze Zeitenwende*, OSW, Warszawa 2023, osw.waw.pl.

[5] Między 1990 a 2024 r. liczba ludności landów wschodnich bez Berlina zmalała o 16%, z ok. 15 do 12,4 mln. W Saksonii-Anhalt spadek był największy i wyniósł 26%. W tym samym czasie liczba mieszkańców na zachodzie RFN wrosła o 10%. Zob. K. Frymark, *Republika seniorów. Wyzwania demograficzne Niemiec*, „Komentarze OSW", nr 663, 25.04.2025, osw.waw.pl.

[6] Na poziomie federalnym AfD pozostaje tzw. przypadkiem podejrzenia (*Verdachtsfall*). 26 lutego 2026 r. Sąd Administracyjny w Kolonii tymczasowo zakazał BfV klasyfikowania, traktowania i obserwowania partii jako potwierdzonego ugrupowania skrajnie prawicowego (*gesichert rechtsextremistische Bestrebung*) do czasu rozstrzygnięcia sprawy głównej.

[7] A. Geisler, F. Hillebrand, P. Maxwill, *„Rechts, extrem, freundlich"*, „Der Spiegel", nr 34, 14.08.2026; Senatsverwaltung für Inneres Berlin, *Verfassungsschutzbericht 2005*, Berlin 2006, s. 233, pardok.parlament-berlin.de

[8] Szerzej o poglądach i sylwetce B. Höckego zob. A. Kwiatkowska, M. Cichocki, *Jakie będą Niemcy pod władzą AfD?*, Niemcy w ruinie?, 25.06.2026, youtube.com oraz K. Frymark, A. Kwiatkowska, *AfD w marszu po władzę? Partia po ważnym zjeździe*, podcast Ośrodka Studiów Wschodnich, 6.07.2026, youtube.com

[9] Wniosek klubu parlamentarnego AfD, *Uznanie państwa, demokracji i niemieckiej kultury jako warunek państwowego finansowania kultury*, Druk nr 8/7118, Landtag Saksonii-

Anhalt, 16.06.2026, landtag.sachsen-anhalt.de.

[10] N. Giwerzew, F. Adler, *Der Mann, der die «patriotische Wende» einleiten will: zu Besuch beim AfD-Vordenker Hans-Thomas Tillschneider*, Neue Zürcher Zeitung, 17.08.2026, nzz.ch.

[11] AfD jest partią silnie zróżnicowaną regionalnie. Trzy największe zachodnie struktury z Nadrenii Północnej-Westfalii, Bawarii i Badenii-Wirtembergii skupiają ok. 43% członków ugrupowania, podczas gdy pięć landów wschodnich – ok. 24%. Paradoksalnie mimo mniejszej liczby członków działacze ze wschodnich landów odgrywają nieproporcjonalnie dużą rolę w całej partii, m.in. dzięki najwyższym wynikom wyborczym, silniejszemu zakorzenieniu społecznemu oraz większemu wpływowi na kierunek programowy AfD. Zob. O. Niedermayer, *Parteimitglieder in Deutschland: Version 2025*, Berlin 2025, fu-berlin.de.

[12] Termin „Nowa Prawica" odnosi się do nurtu intelektualno-politycznego, którego przedstawiciele koncentrują się na długofalowej zmianie debaty publicznej i kultury politycznej. Do jego charakterystycznych elementów zalicza się odwołania do idei tzw. rewolucji konserwatywnej okresu Republiki Weimarskiej, krytykę liberalnego uniwersalizmu, nacisk na tożsamość narodową i etnokulturowe rozumienie wspólnoty. Zob. B. Fischer, *Was die Neue Rechte ist – und was nicht*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2019, bpb.de.

[13] *Das Land zuerst. Regierungsprogramm der AfD Sachsen-Anhalt zur Landtagswahl 2026*, Magdeburg 2026, afd-lsa.de.

[14] F. Klemenz, *Strategie und Personal: Wie sich die AfD aufs Regieren vorbereitet*, Table Media, 29.06.2026, table.media.de.

[15] Zob. K. Frymark, *Próba generalna: strategie powstrzymywania AfD*, „*Komentarze OSW*", nr 598, 27.05.2024, osw.waw.pl.

[16] Wniosek frakcji CDU, Die Linke, SPD, FDP i Zielonych: *Projekt ustawy o reformie parlamentu 2026*, Druk nr 8/6871, Landtag Saksonii-Anhalt, 20.04.2026, landtag.sachsen-anhalt.de.

[17] W latach 2019–2024 w pięciu wschodnich landach odnotowano kilkaset przypadków współpracy z AfD przy uchwałach lokalnych, a najwięcej miało miejsce w Saksonii-Anhalt (27%). Zob. W. Schroeder, D. Ziblatt, F. Bochert, *Brandmauer – is still alive! Empirische Ergebnisse zur Unterstützung der AfD in den ostdeutschen Kommunen durch etablierte Parteien (2019–2024)*, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, wrzesień 2024, s. 13–15, wzb.eu.

[18] *Mecklenburg-VorpommernTREND Juli 2026*, Infratest dimap, lipiec 2026, infratest-dimap.de.

[19] Zastosowany w 2025 r. wobec polityków AfD art. 53 ust. 3 ordynacji gminnej Nadrenii-Palatynatu (*Gemeindeordnung Rheinland-Pfalz*) stanowi, że kandydat musi „gwarantować, że w każdym czasie będzie występował na rzecz wolnościowego demokratycznego porządku podstawowego w rozumieniu Ustawy Zasadniczej". Zob. *Ausschluss von AfD-Kandidaten im Spannungsverhältnis zwischen Wahlrecht und Verfassungstreue*, Wissenschaftlicher Dienst des Landtags Rheinland-Pfalz, 18.09.2025, landtag-rlp.de.

[20] R. Breyton, U. Exner, *„Was hier passiert, ist ein Entzug des passiven Wahlrechts durch die Hintertür"*, Die Welt, 22.07.2026, welt.de.

[21] *Voraussetzungen und Grenzen von Bundeszwang und Bundesintervention*, WD 3 – 3000 – 101/25, Wissenschaftliche Dienste des Deutschen Bundestages, Berlin, 13.01.2026, bundestag.de.

[22] K. Frymark, A. Kozaczyńska, *Czekając na reformy. Przyszłość niemieckiego państwa socjalnego*, „Komentarze OSW", nr 737, 15.06.2026, osw.waw.pl.

https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2026-08-28/wszystko-jest-mozliwe-afd-idzie-po-wladze-w-saksonii-anhalt